

Отже, за допомогою педагогічних прийомів у проведенні вищезазначених музейних форм роботи, науковці змогли досягти головної мети: розвиток творчих здібностей учнів, організація їх культурного дозвілля, сприяти процесу виховання особистості, становлення позитивного психо-емоційного настрою в умовах воєнного стану. Використовуючи художньо-естетичні засоби, маємо змогу донести значення культурного надбання в житті нації, його роль у збереженні державного суверенітету.

Список літератури

1. Караманов О. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Освіта та педагогічна наука. 2012. № 3. С. 5–12.
2. Кашицька Н. Ф. Перевернути кольори державного Прапора України з синьо-жовтого на жовто-синій. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition> (дата звернення: 16.05.2022).
3. Кузьменко О. «Ой у лузі червона калина похилилася»: історія гімну Українських Січових Стрільців. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8987> (дата звернення: 20.05.2022).

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МУЗЕЇВ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ ПРИ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Копилець Євгеній,

кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-
патріотичного виховання, туризму
і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»,
м. Полтава
poltour75@gmail.com

У першій декаді квітня 2022 року відбувся заочний етап II (фінального) туру Всеукраїнського конкурсу екскурсиводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу», організацію та проведення якого здійснювали Український державний центр

національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді та Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради». Власне, на цьому конкурс у 2022 році завершився, оскільки російсько-українська війна унеможливила проведення його очного етапу. Члени журі опрацювали тексти оглядових екскурсій та презентації екскурсій музеями історії освіти, етнографічними та військово-історичними музеями.

Оскільки нас разом із фахівцями музейної справи було залучено до оцінювання матеріалів музеїв військово-історичного профілю, ми мали нагоду ознайомитися з роботою 19 кращих музеїв означеної тематики із різних регіонів України. Конкурсні матеріали були підготовлені до початку повномасштабного російського вторгнення. Маємо надію, що, попри суб'єктивність, наші роздуми щодо перспектив модернізації музеїв військово-історичного профілю при закладах освіти будуть продуктивними для їхньої подальшої розбудови.

Із 19 музеїв, що взяли участь у конкурсі, 4 були засновані у 1970-х рр., 7 – у 1980-х рр., 3 – у 1990-х рр., 4 – у XXI ст. (утім, деякі з музеїв офіційно взяті на облік значно пізніше). Найстаріший функціонує з 1973 р., наймолодший урочисто відкрито наприкінці 2018 р. 13 музеїв належать до власне військово-історичних, 6 – до історичних, історико-етнографічних, історико-краєзнавчих музеїв, у яких представлена військово-історична тематика.

У 2017–2021 рр. у низці музеїв здійснено реставраційні роботи та реекспозицію, змінено назву (здебільшого, відповідно до рекомендацій, позбувалися кліше «музею бойової слави»). Оскільки Всеукраїнський конкурс екскурсіводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу» проводять щорічно, і на ньому систематично представлені музеї військово-історичного профілю, деякі музеї вже напрацювали певний досвід участі в конкурсі, зокрема, 5 музеїв із 19 було презентовано на ньому попереднього, 2021 р.

Та попри це, аналіз конкурсних матеріалів дає підстави виокремити низку перспектив модернізації музеїв, які актуа-

лізовано спричиненим російською агресією рухом за декомунізацію і дерусифікацію.

Найпоширеніший недолік у поданих на конкурс матеріалах – використання в оформленні експозицій та у текстах екскурсій ідеологізованих кліше минулих років замість історично коректних термінів. У матеріалах 12 музеїв є вирази на кшталт «Тих днів не змовкне слава», «Ніхто не забутий, ніщо не забуто», «Перемогу наближали, як могли», «Воїни-визволителі», «Визволення Європи», «Фашистська Німеччина», «Фашистське пекло» і подібні. Як ми раніше зазначали, це значною мірою зумовлено недостатністю та недосконалістю методичного забезпечення, суперечностями між методичними рекомендаціями та суспільною практикою [3].

Окрім періоду Другої світової війни, ідеологічні атавізми наявні також у розділах, присвячених участі земляків у війні в Афганістані: «Інтернаціональний обов'язок», «Воїни-інтернаціоналісти» (4 музеї).

У поодиноких музеях оформлення частини експозиції лишилося російською мовою, домінуючі елементи в експозиції, присвяченій Другій світовій війні, відображають акценти, характерні для радянської доби (зображення відомої скульптури Євгенія Вучетича «Воїн-визволитель»).

Вочевидь, російсько-українська війна спонукає продовжити зміну наповнення та логіку побудови експозиції окремих музеїв. Виразним прикладом може бути музей «Хроніка століть. Особистість в історії» Спеціалізованої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 105 з поглибленим вивченням предметів суспільно-гуманітарного циклу Дарницького району м. Києва. У 1975–2018 рр. він називався музеєм К. К. Рокоссовського і, попри осучаснення (у 2021 р. його юний екскурсивод увійшов до числа призерів ІІ туру Всеукраїнського конкурсу екскурсиводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу»), 2 розділи з 3 усе ще оповідають про біографію радянського маршала.

Найвищі бали на заочному етапі ІІ туру конкурсу 2022 р. набрали матеріали військово-історичного музею Комунального закладу «Клугино-Башкирівський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області. Цей музей відкрито 2015 р. (1 зал) та

розширено 2018 р. (2 зал), тож на його творців менше впливали «спадкові» стереотипи. Другий за рейтингом – військово-історичний музей «Тризуб» Жоржівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Шишацької селищної ради Полтавської області, який урочисто відкрили 2018 р., а свідоцтво про реєстрацію видали 2019 р. Однак варто утриматися від констатування прямої кореляції між датою заснування музею та сучасністю представлених у ньому підходів до історії: третього місця рейтингу з екскурсією на тему «Сторінками бойової слави Козятинщини» дістався військово-історичний музей Загальноосвітнього навчально-виховного комплексу I-III ступенів «Школа – гімназія – дитячий садок» імені В. Підгорбунського Козятинської міської ради Вінницької області, започаткований іще 1979 р.

Саме у спрямованості на «бойову славу», на нашу думку, полягає одне зі складних питань подальшої модернізації музеїв військово-історичного профілю при закладах освіти. Чимало музеїв позбулися цього словосполучення у назві (хоча й не всі; у цьогорічному конкурсі були представлені і матеріали зразкового військово-історичного музею захисників Вітчизни Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 34; його юний екскурсовод – переможець минулорічного конкурсу «Край, в якому я живу», у документах якого музей фігурує під назвою «Музей бойової слави захисників Вітчизни»). Та наскільки оновилися підходи до висвітлення історичного процесу у тих, що змінили назву? Музей бойової слави Запорізького колегіуму «Мала гуманітарна академія» Запорізької міської ради Запорізької області у 2019 р. став музеєм пам'яті Героїв, лейтмотивом його діяльності проголошено «вшанування пам'яті героїв, видатних особистостей різних часів: від славного козацтва, учасників Другої світової війни, захисників незалежної України до героїв наших днів». Але чи кардинально відрізняється таке бачення історії від попереднього?

У чому хиба «музеїв бойової слави»? У тому, що в них ішлося, насамперед, про сумнівну бойову славу Червоної армії в роки німецько-радянської війни? Коли 2016 р. на Волині розгорівся скандал навколо музею бойової слави в одній із шкіл Ківерців як «сепаратистського осередку», представниця Інституту наці-

ональної пам'яті Леся Бондарук зазначила, що «...наша історія і наш народ має чудову бойову славу. Єдина проблема, що експозиції шкільних музеїв стосуються виключно Другої світової війни і там є неточності, де вказано, що Друга світова війна відбувалася у 1941–1945 роках. І виходить так, ніби у 1939 році вона не розпочиналася. Багато використано застарілої інформації, яка не відповідає історичній дійсності» [2].

Але ж цьогорічний лідер рейтингу, музей Комунального закладу «Клугино-Башкирівський ліцей» на Харківщині, був започаткований як музей бойової слави не 40 років тому – у 2015 році, і мав у експозиції не лише матеріали періоду Другої світової війни. Та 2021 р. його назву змінено на «військово-історичний».

Можливо, проблема в тому, що за глянцем «бойової слави» не розгледіти людського виміру війни? Сергій Ільчишин 2017 р. рекомендував переосмислити пріоритети: «...війна знецінює людське життя, війна, що породжена викривленим сприйняттям реальності, вбивчою ідеологією, приносить страждання, руйнування та жертви. Нині перед музеями, що містять експозиції, присвячені Другій світовій війні, ... на мій погляд, стоїть інше завдання. Парадигма «герой – антигерой» вже має відійти у небуття. Нехай кожен відвідувач зробить висновок самостійно» [1, с. 4–5].

Але в Методичних рекомендаціях щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів, поширених додатками до листів МОН від 22.05.2015 № 1/9-255 та від 20.08.2018 № 1/9-500, наголошено на важливості відображення у різних формах музейної роботи громадянського подвигу учасників Революції гідності, вшанування пам'яті героїв Небесної сотні, героїв АТО... А скільки прикладів героїзму дала — і ще дасть — російсько-українська війна. Та чи можна висвітлювати у музеї одні періоди з позицій історичної науки, а інші — з позицій історичної пам'яті?

В умовах загострення суспільного резонансу навколо подій і постатей минулого методичний супровід оновлення військово-історичних музеїв при закладах освіти стає особливо значущим.

Список літератури

1. Бондар Л. Чи має право на існування музей бойової слави в одній зі шкіл Ківерців? Волинські новини: веб-сайт. URL: <https://www.volynnews.com/news/society/chy-maye-pravo-na-isnuvannia-muzey-boyovoyi-slavy-v-odniy-zi-shkil-kivertsiv/>
2. II Світова війна і Україна. Новий концептуальний аналіз. Спроба тлумачення та переосмислення основних подій, спростування радянських ідеологічних перекосів. Упорядник С. О. Ільчишин. Київ, 2017. 24 с.
3. Копилець Є. Нові підходи до висвітлення періоду Другої світової війни в музеях при закладах освіти: проблемні моменти. Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. Київ : НЦ «Мала академія наук України», 2020. С. 30–35.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РОБОТУ МІСЦЕВИХ РЕГІОНАЛЬНИХ МУЗЕЇВ (НА ПРИКЛАДІ МЕНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМ. В. Ф. ПОКОТИЛА)

Крутий Віталій,

директор музею,

КЗ «Менський краєзнавчий музей ім. В. Ф. Покотила»,

Менської міської ради Чернігівської обл.,

м. Мена

muzeuim.mena@gmail.com

Російська агресія 24 лютого 2022 року кардинально змінила роботу мабуть усіх музеїв України, а особливо там, де проводились активні бойові дії. Через своє географічне положення Менщина опинилась на шляху просування військових колон 25 та 26 лютого. На час початку агресії наш музей працював у штатному режимі, працював краєзнавчий гурток, проводились тематичні екскурсії для туристів у населених пунктах громади. Уже о 5 годині ранку 24 лютого над Меною почулися вибухи. На засіданні працівників музею було вирішено сховати в сейфах фондів книги, особливо важливу документацію. На наступний день у місті вже були російські війська, органи влади та